

Slovenskí vysokoškolskí učelia: Akí sú, prečo ostávajú

Akí sú slovenskí vysokoškolskí učelia? Kto dnes reprezentuje túto komunitu? Kto a prečo sa rozhodol v súčasnej mizérii zotrvať na univerzitnej pôde a vzdať sa možnosti realizovať sa v normálnych pomeroch zahraničných akademických pracovísk? Nezištní obetavci, ktorí sa v prospech verejného blaha vzdali oveľa lákavejšej osobnej perspektívy? Elita, ktorej etické normy nedovoľujú opustiť šedivé budovy fakúlt napriek tomu, že v nich nemôžu naplniť svoje odborné ambície? Alebo naopak, je populácia súčasných vysokoškolských pedagógov tvorená nekompetentnými jednotlivcami, ktorí nemajú inú možnosť, len sa potulovať po katedrách a predstierať činnosť a schopnosti?

Aj keď má posledná alternatíva množstvo reprezentantov, netvorí exkluzívnu spoločnosť. Atmosféra našich vysokých škôl mala možnosť okrem kontaminácií rôzneho druhu nasť aj myšlienky tých najlepších, ktorí sa na ich pôde vyskytujú. Pred pár rokmi sme mali možnosť niektorých z nich počuť a vidieť za rečníckym pultom Auly Univerzity Komenského, v rámci celouniverzitných prednášok, unikátneho fóra vrcholných predstaviteľov ducha nášho vysokého školstva. Poznámky z týchto stretnutí sú už síce zaprášené, stále však inšpirujú. Tak ako prednáška psychiatra a filozofa, profesora Žuchu, ktorý v rámci svojej prednášky okrem iného dokazoval, že my všetci, ktorí sa pýšime racionalitou nášho konania, tak činíme len z ješitnosti a strachu pred silou našich emócií. Hrdíme sa našou znalosťou kníh, avšak po ich prečítaní nám snáď okrem hlavnej myšlienky a zopár útržkovitých artefaktov ostáva len množina pocitov. S odstupom času si vôbec nevieme spomenúť na detaily pohnútok románových hrdinov, emocionálne zážitky z Dostojevského, Kunderu, či Marquéza v nás ostávajú natrvalo.

Podobným spôsobom sa dostávame do úzkych pri hodnotení našej osobnej (čo i len nedávnej) minulosti. Detaily dejovej zápletky našich životov sú buď vymazané z pamäti, alebo sú pod heslom, na ktoré si nevieme spomenúť, podobne, ako píše Brodskij* :

*Už si nedokážem pripomenúť, kde a kedy sa odohrala udalosť.
Tá či iná.
Včera?
Pred niekoľkými dňami?
Vo vode?
Vo vzduchu?
V parku?
Mal som s ňou do činenia?
Ved' aj samotná udalosť –
výbuch, povodeň, povedzme, manželkina lož, svetlá Kuzbasu –
si už všetko mylí,
a tým pomohla schovať sa buď mne, alebo tým, ktorí sa zachránili.*

Hoci udalosti a ich časopriestorové koordináty upadajú do zabudnutia, často nám z nich ostávajú pocitové kvality: radosť, depresie, smútok, vzrušenie... Aké sú asi pocity predstaviteľov akademickej obce, ktorými by jej členovia mohli popísať uplynulé roky svojej profesionálnej kariéry?

Snáď to boli pocity nadšenia z toho, že naša generácia nebude musieť existovať v kompromisoch pod kontrolou zvrátených pravidiel diktatúry spoločnosti priemerných ľudí

s nadpriemernou mocou. Boli to pocity vďaka osudu, že nám umožnil to, čo bolo pre väčšinu našich predchodcov dlhé roky tabu: študovať a pracovať na západných univerzitách a tam sa učiť normálnym pravidlám financovania a hodnotenia vedeckej a pedagogickej práce; nasávať atmosféru inšpiratívnych diskusií seminárov v nabitých prednáškových sálach; utvrdzovať sa v presvedčení, že úspech vo vede sa dá dosiahnuť len kooperáciou kompetentných ľudí v korektnom ovzduší nezhmlenom pseudopriateľským celodenným vysedávaním pri káve a vzájomným porovnávaním poslednej výplaty; pochopiť systém, ktorý motivuje študentov porovnateľne zdutých s našimi poslucháčmi k neporovnateľne vyššej študijnej iniciatíve; a vracat' sa predsavzatím, že toto všetko bude možné s pomocou našich učiteľov a podobne zmýšľajúcich kolegov uskutočniť aj u nás.

Pocity extázy z týchto predsavzatí boli časom transformované vo svetle odhaľovania miestnej reality: túžba hľupákov po moci prinavrátila v nedávnej minulosti pozície ľuďom, ktorých schopnosti končia pri nachádzaní spôsobov likvidácie nepohodlných a ich nahradzovania vlastnými päťolízачmi, pre ktorých je investícia do vzdelania nemysliteľným rizikom podpory ich najväčších kritikov: následky ich diletantstva budeme znášať ešte niekoľko rokov; základy pravidiel financovania vedy položené pred 8-9 rokmi slúžili v lepšom prípade na poskytovanie almužny na nákup kancelárskych potrieb vhodných akurát na zaznamenávanie neuskutočiteľných experimentov, v horšom prípade boli tieto pravidlá obchádzané zahmleným rozdeľovaním peňazí reliktnými praktikami rokov minulých; zatiaľ čo v zahraničí výnimočné schopnosti budia obdiv, u nás sú potápané závišťou - na Slovensku je priemer často prioritnou kvalifikáciou; búrlivé diskusie na seminároch sú až na sporadické výnimky len virtuálnou realitou; z tridsaťtisícovej populácie študentov a pedagógov Univerzity Komenského si prídeme vypočúť svojich najlepších predstaviteľov na spomínané celouniverzitné prednášky zopár jednotlivcov; čas a energia ľudí, ktorí by mali v prvom rade učiť, stáť pri laboratórnom stole a písať grantové projekty, sú disipované v schôdzovaní, prehnanej byrokracii a v narážaní na neproduktívne kávičkárske kluby fňukajúce nad svojím nedocenením; stupeň motivácie väčšiny našich študentov je len logickým výsledkom ich adaptácie na prostredie, ktorému sú vystavení.

Čo nás teda v tejto situácii viedlo k rozhodnutiu zotrvať na našich miestach a pokúsiť sa budovať si kariéru v takto zdeformovaných podmienkach? Hoci otázka zvädza k racionalizácii nášho správania, dovoľm si opäť zvaliť vinu na emócie. Domnievam sa totiž, že väčšinu z nás motivoval k tomuto rozhodnutiu pocit, že súčasná slovenská mizéria je zároveň výzvou urobiť z núdze cnosť: Chatrné finančné podmienky neumožňujú efektívne súťažiť so svetom v „moderných“, ale zato konformných oblastiach. Dávajú však priestor pre originálne, neštandardné a (hoci aj) riskantné experimenty, na ktoré v zahraničí nemajú v dôsledku enormnej kompetície guráž. Obdobie biedy slovenského vysokého školstva a vedy je možné okrem platonického vyplakávania využiť aj na naštartovanie projektov, na ktoré nám v normálnych podmienkach nemusí zvýšiť čas. V tomto úsilí nie sme osamotení. Pomáhajú nám naši učitelia, ktorí v žiadnej dobe neprevracali svoj talár, pretože vďaka svojej duševnej anatomii nepocit'ovali potrebu meniť názor; kolegovia, ktorí majú podobné vízie o perspektíve nášho školstva a vedy; študenti, ktorí sú zároveň v primeranej miere ochotní tolerovať nám chyby, ktorých sa pritom dopúšťame; rodičia a deti, ktoré nám osud prideliť; a partneri a priatelia, ktorých sme si tak fantasticky vybrali. Nie sofistikované racionálne dôvody. Pozitívne emócie nás stále držia na našich katedrách.